

Мар'яна Комариця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2951-1237>

докторка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
завідувачка відділу Науково-дослідного інституту пресознавства,

Львівська національна наукова бібліотека України

імені В. Стефаника

(Львів, Україна)

komar_mar@ukr.net

УДК 070-055.2(477.83/.86)"195":[821.161.2ФРАНКО:141.72]

ФРАНКІАНА В ЖІНОЧІЙ ПРЕСІ ГАЛИЧИНИ

DOI 10.37222/2786-7552-2025-6-5

Мета статті – проаналізувати варіативність репрезентації франкіани у жіночій пресі Галичини: від оцінок базової тези І. Франка, що ставлення до жінки визначає міру культурності кожного народу, дослідження ним суспільного статусу та духовного світу жінки на основі фольклорних матеріалів до ідеологічних доктрин, спогадів письменниць – сучасниць і соратниць поета, до роздумів про роль Франкового генія в літературі, в духовній розбудові української нації та її державності, форми вшанування, зокрема урочисте відкриття пам'ятника на Личакові в 1933 р. Завдання дослідження полягає у виокремленні, систематизації та аналізі часописних публікацій «Мети», «Нової Хати», «Жіночої Долі» та її додатка «Жіноча Воля», «Жінки», «Жіночого Голосу» й «Українки», які висвітлювали процес інтерпретації І. Франком емансипаційних процесів, формування специфіки культу поета на галицьких теренах у «жіночому вимірі». Методи дослідження. Історичний, біографічний, аналітичний, що дають змогу простежити суспільний контекст емансипаційного руху, роль у ньому І. Франка та його особисті стосунки з діячками української культури. Новизна статті у тому, що постать І. Франка вперше системно досліджується крізь призму жіночої преси Галичини

першої половини ХХ ст. Виокремлення проблемно-тематичних кластерів, що ілюструють вектори розвитку Франкового культу, зумовлює формування цілісної рецептивної картини, а пресові публікації жіночої періодики увиразнюють феміністичний дискурс як у житті та творчості самого І. Франка, так і у франкознавчих матеріалах того часу. Висновки: Аналіз широкого спектра пресової франкіани засвідчує, що автор(к)и часто зверталися до постаті Івана Франка, прагнучи віддячити йому за ту увагу, яку він приділяв за життя питанню емансипації. Серед публікацій значно переважають ювілейні матеріали, що друкувалися у травні–червні, тож це визначає їх жанрову специфіку та публіцистичний характер.

Ключові слова: Іван Франко, жіноча преса Галичини, фемінізм, франкознавство.

Постановка проблеми. Ламання канонів – суспільних, мистецьких, економічних – процес резонансний. Ті, хто стояв у його епіцентрі, – просто приречені на культ, бо людство схильне повертатися до витоків, шукати точки відліку осі координат, в яких живе. Вшанування видатних українських діячів мало свої традиції та тісно було пов'язане з часописами. Пресова франкіана у галицькій періодиці для жіноцтва зазвичай приурочена до ювілеїв, тому переважна більшість публікацій датовані травнем–червнем, адже саме в переддень літа, поміж травневими грозами, відійшов поет у важку воєнну добу. Особливість цих публікацій у тому, що автор(к)и обирали специфічний кут зору на постать Івана Франка, намагаючись розкрити питання як його концептуального ставлення до жіночого світу, так і інтерпретації творчості, особистих контактів. У цьому контексті особливо цінними є спогади Уляни Кравченко та Клементини Попович. Виокремлення «жіночого» проблемно-тематичного пласту пресової франкіани дає простір для простеження взаємозв'язків між поглядами самого Франка на жіноче питання і оцінкою його життя і діяльності редакціями й авторами часописів для жіноцтва.

Мета дослідження – проаналізувати варіативність репрезентації франкіани у жіночій пресі Галичини міжвоєнної

добі: публікації про інтерпретацію І. Франком традиційного суспільного устрою на основі народних пісень й ідеологічних тенденцій того часу, спогадів письменниць – сучасниць і соратниць Франка, роздумів про роль Франкового генія в літературі, в духовній розбудові української нації та її державності, зокрема використання біблійного образу Мойсея, форми вшанування поета.

Об’єкт дослідження. Джерельною базою для розвідки стали статті та дописи часописів «Мета» (Львів, 1908), «Нова Хата» (Львів, 1925–1939), «Жіноча Доля» (Коломия, 1925–1939) та її додатка «Жіноча Воля» (Коломия, 1932–1939), «Жінка» (Львів, 1935–1939), «Жіночий Голос» (Львів, 1936–1939), «Українка» (Львів, 1938–1939), що висвітлювали процес формування культу поета на галицьких теренах у міжвоєнну добу в контексті емансипаційних процесів, зокрема інтерпретації їх І. Франком. У жіночій пресі ранішого періоду не було франківських матеріалів, лише повідомлення у «Меті» про важку хворобу поета.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Потужний розвиток франкознавчої науки у ХХІ ст., наявність окремих інституцій, що комплексно досліджують його творчість, передбачає широке тематичне розгалуження студій про письменника і вченого. Однак численні пресові публікації, на відміну від книжкових видань, часто залишаються поза увагою дослідників. Концептуальні погляди І. Франка на питання емансипації аналізувалися у низці розвідок Марти Госовської, зокрема «На маргінесах: І. Франко в українському феміністичному дискурсі» та «Феміністичні моделі прози Івана Франка: до проблеми наукового і художнього мислення». Дослідниця відзначає, що зазвичай відлік української школи фемінізму прийнято починати з 1991 р., «коли в українській культурній дійсності прозвучали акорди інтелектуальної свободи та новизни, а європейські та загальносвітові віяння сформували обриси української гуманітарної науки» (Госовська, 2013, с. 276), промоутеркою яких стала Соломія Павличко. Однак доречно говорити про різні етапи, зокрема т. зв. першу хвилю українського фемінізму 80-х рр. ХІХ ст., який зазвичай термінологічно відмежовують як

«жіноче відродження» або «жіноче пробудження»: «Очевидно, що І. Франко цілком безпідставно опинився у маргінальному колі українського фемінізму, ставши, свого роду, жертвою гендерно упередженої критики – лишень цього разу “дискурс власників” змінив свою полярність» (Госовська, 2013, с. 277). Компаративне зіставлення його поглядів на жіноче питання із висновками зарубіжних теоретиків різного періоду, зокрема Жана-Жака Руссо, Вільгельма Шерера, Вільгельма Гумбольдта, сучасних учених, авторка зауважує, що «І. Франко дотримується принципів ліберального фемінізму і не вважає за потрібне пропагувати протистояння між статями», натомість «пропонує нову матрицю гендерної ідентифікації» (Госовська, 2009, с. 79). Про форми підтримки І. Франком талановитих українських письменниць ідеться у статті Надії Гаєвської «Роль і значення І. Франка в активізації феміністичного руху в українській літературі кін. XIX – поч. XX ст.»: він завжди стежив за «творами жінок-письменниць, часто полемізував з ними, але завжди знаходив добре слово для підтримки, розуміючи, що жіноча література, жіночий рух набував активного розвитку» (Гаєвська, 2022, с. 24). Концепція Франка-фемініста стала основою для книги «Маніпулянтка», що вийшла у серії «Vivat-класика». У передмові «Pro femina. Іван Франко і запах жінки» Богдан Тихолоз ставить питання емансипації на одне з цільних місць у творчості Франка: «Його гаряче цікавило, “до якої висоти може цивілізація піднести людину, а спеціально жінку”. Жіночі права, жіночий рух, жіноче питання, жіноче писання – усі ці поняття були не на маргінесі, а в епіцентрі його уваги – як письменника, науковця, політика, публіциста. Ба більше, він став соратником, радником і консультантом українського жіночого руху за рівні права й свободи, діяльно підтримував його активісток і допомагав їм у реалізації стратегічно важливих культурно-просвітницьких і громадсько-політичних ініціатив» (Тихолоз, 2024, с. 7–8). Що ж стосується пресової франкіани загалом, то варто згадати розвідки Ростислава Лещишина «Образ Івана Франка в українській пресі Прикарпаття: суспільно-політичний аспект (1918–1939 рр.)» (Лещишин, 2006), Василя Габора «Франкіана на сторінках української преси: травень 1915 р. – травень

1916 р.» (Габор, 2016), Надії Кулеші «Іван Франко на сторінках українських німецькомовних часописів Відня початку XX ст.» (Кулеша, 2017), Мар'яни Комариці «Ювілейна франкіана у галицькій міжвоєнній пресі» (Комариця, 2023) та ін., дотичний бібліографічний аспект розкритий у статті Валентини Березкіної «Франкіана у відділі зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (Березкіна, 2010).

Методи дослідження. Історичний метод застосований у контексті вивчення суспільних процесів кінця XIX – початку XX ст., на тлі яких зароджувався в Галичині емансипаційний рух, та реакції І. Франка на нього. Біографічний метод увиразнює особисті стосунки письменника із такими діячками української культури, як Наталя Кобринська, Уляна Кравченко, Клементина Попович та ін. Аналітичний метод постає як базовий і актуальний для розгляду франкознавчих публікацій, зазвичай ювілейних, що формують основні проблемні вектори в інтерпретації жіночою пресою Галичини Франкової постаті.

Новизна. Вперше постать І. Франка системно досліджується саме крізь призму жіночої преси Галичини. Формування цілісної рецептивної картини передбачає виокремлення проблемно-тематичних кластерів, що ілюструють вектори розвитку Франкового культу. Репрезентація опрацьованих текстів увиразнює феміністичний дискурс як у житті та творчості самого І. Франка, так і у франкознавчих матеріалах перш за все міжвоєнної доби.

Виклад основного матеріалу. Жіноча преса часто зверталася до постаті Івана Франка, неначе прагнучи віддячити йому за ту увагу, яку він приділяв за життя питанню емансипації, за схвальні рецензії на поетичні та прозові твори талановитих письменниць, за співпрацю у виданні «Першого вінка». Більшість матеріалів про Франка ювілейні та друкувалися у травні–червні, тому зазвичай за жанровою специфікою є не аналітичними статтями, а оглядовими, іноді публіцистичними за характером, матеріалами.

Вже одна з перших наукових розвідок І. Франка, «Жіноча неволя въ рускихъ пѣсняхъ народныхъ», вміщена 1883 р. у часописі «Зоря», засвідчує увагу до жіночого питання у сус-

пільному контексті: «Коли се правда, що мѣрою культурности всякого народа може служити то, якъ той народъ обходить ся зъ жѣнками, то й се безперечна правда, що руско-українській народъ пѣсля сеи мѣры покаже ся високо культурнымъ въ ѡдношенію до другихъ сусѣднихъ народѡвъ» (Франко, 1883, ч. 6, с. 92). У статті простежено специфіку суспільного статусу жінки, вимірів її духовного світу, включеності у побутове коло та взаємини з родиною. Сюжети аналізованих пісень розкривають ментальні відмінності між народами: якщо в українських матір утішає нещасну в шлюбі доньку, то в піснях інших народів нерідко «батько и мати, браты и сестры ще и направляють зятя, щобы бивъ жѣнку и наломлювавъ єѣ пѣсля своєї уподобы» (Франко, 1883, ч. 14, с. 234). Ця давня розвідка не залишилася поза увагою жіночої преси: Ірина Пеленська у статті «Іван Франко про жіночі народні пісні» теж зауважувала, що саме вона стала поштовхом до студій над суспільним становищем жінки, бо «Франко старався як найглибше ввійти в духа жіночих народніх пісень, що слідне і в цій його праці, і в інших його творах» (Пеленська, 1936, с. 3).

У жіночій пресі початку ХХ ст. немає франківських матеріалів і це зрозуміло, оскільки і видань було обмаль, і Франко був ще активним учасником суспільного процесу. Лише «Мета» у 1908 р. вмістила під рубрикою «Всячина» інформаційне повідомлення «Недуга д-ра Івана Франка». У ньому йдеться про від'їзд поета до Славонії на «курацію», про ускладнення під час лікування, внаслідок якого він у супроводі сина змушений був повернутися до Львова, тож «стан здоров'я великого писателя будить поважні обави» (Недуга д-ра Івана Франка, 1908, с. 11). Іноді друкувалися в жіночій пресі поетичні твори митця.

Інтерпретація постаті І. Франка в жіночій періодиці міжвоєнної доби розгортається в історичній, культурологічній і персоналістичній перспективі. Вимір історизму засвідчує публікація у «Жіночій Долі» з нагоди свята соборності, в якій І. Франко як суспільний діяч і національний лідер постає в одному ряду з Богданом Хмельницьким, Іваном Мазепою і Тарасом Шевченком: «За що боролися наші славні гетьмани Сагайдачний, Дорошенко, Мазепа; за що змагалося наше славне

козацтво, встеляючи своїм трупом чи то петербурзькі багна, чи сибірські шляхи; що вогненным словом проповідували наші генії Тарас Шевченко, Іван Франко, і про що мріяли мільйони гарячих сердець – все те здійснилося. Із згарищ і руїн повстала вільна, незалежна Україна» (22 січня, 1928). На зіставленні постатей Шевченка і Франка, їх унікальної ролі в екзистенції української нації побудована редакційна стаття «В чотирнадцяту річницю смерті Івана Франка». Певна еволюційна лінія поміж їх діяльністю мотивована хронологічно та соціально: Франкові на час смерті Шевченка було п'ять років, суттєво змінилися умови життя людей – було скасовано кріпацтво по обох боках Збруча. І хоча тема кріпацтва була однією з базових у творчості Шевченка як прояв фізичного й духовного невілництва, однак інтерпретація її у статті поверхова. Публікація не містить концептуальних висновків щодо спадкоємності між Шевченком і Франком у розбудові національного духу, а радше є доволі типовим для того часу проявом публіцистичної риторики: «Полишив нам скарби великі в своїх безсмертних творах. З них, як з чистого джерела, повинен кожний українець черпати свою силу, добувати вказівки, як жити, брати приклад, якою дорогою йти, щоби стерти з свого чола пляму рабства, з якого ми ще досі не вийшли» (В чотирнадцяту річницю..., 1930). Цей духовний зв'язок увиразнює вірш І. Франка «В XXIII-ті роковини смерті Тараса Шевченка», у якій могила на Чернечій горі стає символом очікування воскресіння нації (Франко, 1937).

Ще один вимір – особистісний, або ж персоналістичний. Ірина Величко відзначила знакову роль І. Франка у письменницькій кар'єрі Наталі Кобринської, зокрема високу оцінку ним оповідання «Виборець», яким «наша галицька література справедливо може гордитися» (Величко, 1928, с. 6). У статті-спомині Клементини Попович-Боярської з нагоди одинадцятої річниці смерті Наталі Кобринської помітний акцент на суспільному резонансі. Перші жінки-письменниці, що були водночас промоутерками жіночого руху в Галичині, викликали посилену увагу громади. Мало хто з дівчат наважувався тоді навіть закінчити учительську семінарію, бо ж за такий вчинок могли

бути засуджені громадою. Майже сенсаційним став факт появи на шпальтах «Зорі» творів двох молодих поеток – Уляни Кравченко і Клементини Попович, які працювали в різних галицьких регіонах і не були між собою знайомі. З появою Наталі Кобринської жіночий рух почав організовуватися, навіть сам Франко жартівливо погрожував цим двом поеткам: «Побачите, що і вас закасує!». Авторка статті описує і фурор, спричинений їх спільною появою на Шевченківському вечорі у Львові. Н. Кобринська, що «нагадувала еспанську грандесу», і Уляна Кравченко були одягнені у чорний класичний одяг, а К. Попович – у народний стрій із вінком з живих квітів. Вони сиділи поряд, згодом підійшов і сів біля них Франко, тож товариство стало центром уваги: «І коли письменники серед оживленої розмови рушили майже одні з останніх до виходу, зібрана молодь вмить однодушно сформула два почесні ряди повздож цілої салі, а то і далі, куди проходили ті четверо, а перед ними клонилися низько буйні молодечі голови» ([Попович-Боярська], 1931).

Про основні етапи знайомства з творчістю письменника, незгоди щодо національного питання та світоглядну еволюцію, що їх зафіксував епістолярій, розповіла Уляна Кравченко. По-стать Франка заінтригувала її перш за все увагою до світу, що зазвичай був чужим чи й ворожим чоловікам: «Франко – оборонець поневоленої жінки і знавець жіночого серця, звернувши мою увагу своїм сонетом, писаним про жіноче серце. А все-ж найбільше зворушували мене його лірики-еротики...» (Кравченко, 1936, с. 4). Важливий момент у розвитку взаємин між митцями – публікація в «Літературно-Науковому Вістнику» випадково знайденого поміж сторінками рукопису повісті «Марта» вірша письменниці «Згадай мене, милий». І. Франко порадив авторці писати поезію замість прози, що й визначило її долю у красному письменстві. Коли І. Франко з плином часу змінив соціальні пріоритети на національні, то став для Уляни Кравченко «ще рідніший. З вічного революціонера перемінився в національного пророка» (Кравченко, 1936, с. 5), який всім жертвує заради здійснення ідеалів батьківщини, дає народу таких національних героїв, як Іван Вишенський і Мойсей.

Вірний своїм переконанням, І. Франко не випадково опинився поруч із ще двома талановитими письменницями, відігравши знакову роль у їх житті, – Ольгою Кобилянською і Лесею Українкою: «Одній промостив шлях, другій камінь поклав на дорогу» (Фуртак, 1926, с. 2). Тобто Лесю Українку утвердив у літературі, подарувавши знаменитий титул «чи не самотнього чоловіка на всю новочасну соборну Україну», за висловом Марії Фуртак (Деркач), «припечатав її літературну славу», але відкинув для друку раннє оповідання О. Кобилянської. Однак невдачі загартували письменницю, а її психологічну стійкість та еволюцію майстерності ілюструвала, на гадку авторки статті, повість «Царівна». І хоч від першої невдалої спроби до публікації оповідання в «Зорі» 1894 р. минуло сім років, запорукою подальшого успіху стала значною мірою згадана повість, а схвальні відгуки критики відкрили двері для друку в галицьких, буковинських, німецьких часописах: «Так тяжко спиналася Кобилянська на літературний шлях, але коли вже станула на ньому, не опускає його по нинішній день» (Фуртак, 1927, с. 2).

Існує і дзеркальний вимір сприйняття: наскільки глибоко могла Леся Українка зрозуміти Франкову душу – засвідчує її лист до поета, текст якого опублікований у журналі «Жінка» із красномовною назвою «Як Іван Франко і Леся Українка плакали над “невродженими дітьми” своєї душі» з подачі Марії Деркач і короткою редакційною передмовою. У ній порушена не тільки тема болю митця через нереалізований задум, задушений у зародку суспільними обставинами, а й прикритий полою «доцільності» егоїзм суспільства: «Чому все має право на сльози: і туга материнська, і нещасне кохання, і громадський жаль, а тільки душа поета, що втратила діти свої, мусить мовчати?...» (Як Іван Франко і Леся Українка плакали..., 1939).

Згадана афористична фраза про Лесю Українку спонукала Євгена Маланюка до глибших роздумів про роль української жінки в різні історичні епохи, про вплив особистісного та етнопсихологічного факторів. У статті «Жіноча мужність» на шпальтах «Нової Хати», опублікованій у відповідь на статтю Софії Парфанович «Жіноча ніжність», цей вислів

універсалізований чи й генералізований і характеризує не тільки видатну письменницю. Адже «навіть побіжний перегляд нашої історії, навіть позірне знайомство з проявами української національної психіки приводять до думки, що Франкова фраза – не льокальний парадокс, а важлива заввага, що має надто глибоке й широке значіння» (Маланюк, 1931, с. 2). У чому ж розгадка цієї психічної загадки? У тому, на думку Є. Маланюка, що українці – це жіноча нація.

Розвідка М. Фуртак у «Новій Хаті» присвячена співпраці І. Франка з упорядниками альманаху «Перший вінок». На тлі загального огляду публікацій, що увійшли до видання, авторка відзначила особливу роль сестер Рошкевич у житті поета. Михайлина стала однією з авторок альманаху, а Ольга – «це перша любов Франка, його щирий друг і повірник всіх високих дум і молодечих поривів, а рівночасно джерело його великого життєвого горя» (Фуртак, 1927, с. 3). Саме їй завдячуємо перлину любовної лірики – один зі жмуктів «Зів'ялого листя». Життєпис Ольги, зокрема її прагнення зберегти давні ідеали, спроби творчості та водночас чисто людську обачність розкриває окрема стаття про неї. Зазвичай вона фігурувала у розвідках в контексті фактора Франкової творчості, однак редакція «Нової Хати» вважала не менш важливим суб'єктно подивитися на неї: «Ольга Рошкевич не стала письменницею. Вона була жертвою переломової доби, була першою відважною, що зірвалася до лету, але знемоглася в дорозі. Та її життєвий шлях, повний трагічних зривів, глибоко нас хвилює» ([Фуртак], 1935).

Інші виміри стосунків І. Франка з жінками-письменницями: його роль у творчому дебюті Катрі Гриневичевої у «Літературно-Науковому Вістнику, допомога Ружені Єсенській у роботі над перекладами чеською мовою шевченкових віршів, а також взаємини з Павлою Моудрою, яка перекладала його вірші чеською мовою, висвітлювала редакція «Жіночої Долі».

Певним синтезом міркувань про особисті взаємини Франка з більш чи менш знаковими в його житті жінками стала стаття Карла Коберського «Іван Франко і жіноцтво», ілюстрована світлиною хворого поета у кріслі на вулиці. Він із юнацьких років цікавився жіночим питанням, тому жінки, «що їх він зустрічає

на шляху свого життя, підпадають під вплив його поглядів і намагаються змінити свій дотогочасний спосіб життя й думання» ([Коберський], 1938, с. 3). Чільні постаті щодо цього впливу – Ольга Рошкевич і Ольга Хорунжинська: одній судилося стати натхненням, а іншій – товаришкою життя Франка. На гадку К. Коберського, особливо цінною була Франкова розвідка про жіночу долю в народних піснях, автор якої доводив, що причиною жіночого лиха є перш за все несприятливі господарські умови. Така інтерпретація все ж дещо спрощує Франків підхід, адже у статті значну увагу приділено також етнопсихології та суспільній традиції, а окремі приклади з народних пісень подані в компаративному контексті. Теза про теоретичне підґрунтя поглядів на емансипацію підкріплена прикладами з художніх творів, де жінка відстоює свою гідність чи шукає нові шляхи у житті.

Суспільна діяльність І. Франка тісно асоційована зі згаданою постаттю Мойсея, і цей світовий образ розкриває широкий спектр паралелей. Суто літературний контекст висвітлений у статті Антоніни Струтинської «Англійський переклад Франкового “Мойсея”». Книга «Moses» (Franko, 1938) у перекладі Володимира Семенини вийшла в Нью-Йорку і стала третьою спробою після польського та російського перекладів, а окремі її розділи друкувалися раніше на шпальтах «Свободи». Оцінюючи мистецьку вартість англійської версії, А. Струтинська вказала на хиби, пов’язані з мовною специфікою: «Сциллею і Харибдою стали для перекладача дуже часті односкладові англійські слова на означення українських багатоскладових: звідсіль ампліфікації в перекладі; у прямуванні до ясности вислову автор помітно інтелектуалізував твір, затер поетичність образів, понизив маєстатичний тон. Розмірно іще найкраще випали оповідні партії» (Струтинська, 1939). Незважаючи на мистецьку слабкість перекладу та надто скромне поліграфічне оформлення, авторка статті відзначила відрадність самого факту виходу такого видання, а світлину Франкового погруддя роботи Олександра Архипенка назвала «одиноким її прикрасою».

Суспільний контекст висвітлений у статті «Український Мойсей...»: редакція «Жіночої Долі» наголошувала, що масу,

об'єднану мовою, релігією та життєвими інтересами, власне народ, перетворюють у націю його геніяльні творчі одиниці, «що їх видає той народ з себе, ніби чарівний мітичний квіт земля» (Український Мойсей..., 1938, с. 3). Шевченко постав, як вулкан серед моря, бо в ньому зосередилися змагання до волі кількох поколінь, так подібно і в галицькій землі постав український Мойсей: «Франко не тільки перебрав на себе в житті ролю провідника народу як письменник і суспільник, але й у своїм безсмертнім “Мойсеєві” дав нам ідеал провідника народу» (Український Мойсей..., 1938, с. 3). Того, що вів народ сорок років, але не мав права сам увійти в обітовану землю, помер перед її межею.

Про складні обставини смерті та похорону йдеться у статті «Іван Франко. 1856–1916» журналу «Українка». Редакція на тлі короткого життєпису поета порушила дискусійне питання його релігійності: дехто вважав Франка безбожником і «визнавцем соціалізму», але чи коректно звинувачувати мертвих, які вже не можуть відповісти? Доцільніше розглядати його життя, діяльність і творчу спадщину в контексті патріотизму, власне пошуку шляхів визволення свого народу. І саме цей пошук стає підставою для біблійної алюзії: «Помер Іван Франко у грізну воєнну добу 1916 р. Закрив він на віки свої очі тоді, як з воєнної хуртовини родилося нове краще життя для всіх народів, як і українському народові усміхалося сонце кращої, вільнішої будуччини. Помер Франко так, як помер Мойсей, що провадив свій нарід до обіцяної землі, а сам не дійшов до неї» (Іван Франко. 1856–1916, 1939, с. 3). Тож дискусійне питання про релігійність митця запропоновано вирішити крізь призму національного пріоритету, бо його поема «Мойсей» – це «поема любови до батьківщини і віри в її велику будуччину» (Іван Франко. 1856–1916, 1939, с. 3). Крім того, не в одному його творі можна знайти доказ, що І. Франко не був ворогом релігії та розумів, якою великою силою є віра людини в Бога.

Надія Дражевська (за підп. Слобожанка) наголошувала на ідеї спадкоємності, потребі зберегти й передати культ національних геніїв: народ «будує їм пам'ятники, уряджує на їх честь свята і дбає про те, щоб пам'ять про них не затерлася,

а перейшла в саму душу й серце молодих поколінь» ([Дражевська], 1926). Авторка протиставляла дві моральні парадигми ставлення до суспільства: споживацьку й жертвну, друга з яких тісно пов'язана із Христовою заповіддю любові до ближнього. Ідея жертвності властива двом базовим Франковим образами – Мойсея і Каменяря. Нумерологічний феномен, пов'язаний із саме сорокалітнім служінням Франка народові, який часто приймав цю жертву без особливої вдячності, теж вже традиційно апелює до аналогічного ставлення єврейської громади до свого лідера: «40 літ ішов одною стежкою, що прямувала до щастя України, 40 літ він трудився, часто осміяний і оганьблений в своїх тяжких змаганнях!..» ([Дражевська], 1926). Авторка статті згадує і про вірші поета, присвячені жінкам, і про його допомогу в популяризації творчості жінок-письменниць, закликаючи скласти пожертви на пам'ятник Каменяреві.

У контексті ювілейних публікацій знаковою є редакційна стаття «Іван Франко» у «Жіночій Долі», перед якою вміщений текст прологу до поеми «Мойсей». Вшанування річниці смерті поета мало свою традицію, однак ці урочистості не повинні ставати формальними, а спонукати до перерахування оригінальних авторських творів. Перш за все тому, що складні умови дитинства змусили поета звернути увагу на долю жіноцтва усіх верств: «З усіма, що терпіли, співчувало його велике серце, усім стався він вказати дорогу до світла, подати промінь надії на ліпше майбутнє...» (Іван Франко, 1929).

Своєрідним окресленням всенародного обов'язку щодо вшанування поета стала стаття Марії Крушельницької «Свято Франка». Авторка особливу увагу звертала на потребу пропагування творів Шевченка та Франка серед молоді, адже Перша світова війна змінила пріоритети, зокрема культурні, дещо відсунувши класиків на другий план на тлі нових талантів. Однак важливо, щоб молодь не відлучалася від рідної культури: «І завданням тих свят в честь Івана Франка є познайомити найширший загаль про твори духа нашого незабутнього Каменяря, що все своє життя лунав скелю темноти, заскорузлості та безхарактерности» (Крушельницька, 1927). М. Крушельницька відзначила роль «Просвіти» у вшануванні пам'яті по-

ета, її сприяння в організації численних культурних акцій як у філіях товариства, так і в окремих селах, а також організацію франківських академій з ініціативи жіночих товариств, які не чекають на суспільний запит, а формують його. Наприклад, «Жіноча Доля» розповідала, що філія Союзу українок у Калуші придбала дві рами на портрети Шевченка і Франка, які вишила пані Чорпітова та подарувала товариству.

Теза М. Крушельницької, загалом типова для інших видань і стосовно інших талановитих митців, розвинута редакцією «Жіночої Долі». У статті «Поклін Великому Українському Громадянину» наголошено, що традиція щорічно згадувати поета не повинна перетворитися у формальність: «Нашу увагу все повинні притягувати його високі думки, гарні науки, великі гасла й щирі почування, які ясними перлами розкинені по його творах, наче китиці барвистих пахучих квітів по шмарагдовому килиму зеленої травиці» (Поклін Великому Українському Громадянину, 1928). Святкування – це перш за все привід нагадати про потребу національної єдності, сформульовану Франковими словами, що не час вносити роздор у рідну хату, а відчувати натомість відповідальність «за долю мільйонів».

Згадані ідеї по-своєму інтерпретовані й у статті «Іван Франко», вміщеній у «Жіночій Волі» – додатку «Жіночої Долі» для селянок – з нагоди 18-ї річниці з дня смерті митця і вченого. Стиль викладу адаптований для читацької аудиторії, а акцент теж зроблений на потребі перечитування. Бо хоч і всі можуть впізнати Франка на портретах, щороку організовуються у травні–червні святкові концерти, однак далеко не всі замислюються над заповідями, які він залишив. Це перш за все заклик нащадків до єднання, до визнання пріоритету загальнонародних інтересів понад особистими й партійними: «Тоді, як ми познайомимося з творами Івана Франка, з його перлинами-думками, з його заповідями... тоді, як будемо ці думки перетворювати в життя й поступувати згідно з ними – тоді ми сміло можемо сказати, що не словами, а ділами вшанували пам'ять нашого Великого Громадянина – Івана Франка» (Іван Франко, 1934).

1936 рік актуалізував ситуацію, що склалася з похороном поета. Редакційна стаття «20 літ від смерті Івана Франка» на-

гадувала про реалії 1916 р.: був сонячний травневий день, але через війну на похорон не змогла приїхати найближча рідня, із неї за домовиною йшли тільки офіцер УСС син Петро і брат-селянин Захар. Незважаючи на воєнні обставини, зібралося понад десять тисяч учасників сумного походу, а написи на стрічках вінків засвідчували, ким для українців різного віку й переконань був Франко. Серед інших був і вінок із написом: «Оборонцеві поневоленої жінки – Жіноча Громада». Редакція артикулювала певну вікову синергію через антитезу: Франко помер у віці 60 років, але вінки несла переважно молодь. Чи тому, що він умів бути молодим духом, власне «вічним революціонером», а чи тому, що молодь тоді «вміла оцінювати працю й заслуги старого Каменяра» (Двадцять літ від смерти Івана Франка, 1936) – питання риторичне. Апелуючи до некролога в «Ділі», що констатував – зі смертю треба змиритися як із природним фактом, а з огляду на тривалу боротьбу «з переможною недугою» її можна навіть трактувати як звільнення янголом смерті. Відхід генія – це перш за все привід для роздумів над його життям для України, його чину як джерела життєвих вартостей для нових поколінь нашого народу.

Безсмертність ідей служить єднальною ланкою між політичним і релігійним концептами. У короткій передовиці «Христос Воскрес!» із приводу Великодніх свят редакція «Жіночої Долі» трактувала питання існування нації як екзистенційний вибір між героїзмом і зрадою: «Життя і хліб чи воля або смерть – це огненна проба, якої, нпр., не витримали найближчі сусіди наших братів, чехи. І котрий народ перейде по геройськи цю пробу, то раз на все закріпить своє високе становище в історії» (Христос Воскрес!, 1939). Такої проби народу боявся Іван Франко, щоб внаслідок програшу найкращі сини не покинули свій край «з горя й голоду», а були готові віддати за нього життя. Певну історичну й філософську алюзію вбачала редакція у цьому контексті у вислові Миколи Євшана про те, що Україна постала з хвилиною, коли за неї пролив свою кров перший вояк, яку довів власним життям, як і пізніше сотні жертв борців за Карпатську Україну та тисячі вояків УПА.

Ювілейні дати, хоч і сумні, ставали приводом для нових оригінальних творів, присвячених Франкові. У 1931 р. редакція «Жіночої Долі» з нагоди 15-ї річниці смерті поета вмістила оповідання Марії Граб із Філадельфії «В бабуні на Різдвяні Свята». На перший погляд твір видається дитячою лектурою, однак містить глибокі ідеї спадкоємності поколінь і голосу рідної землі. Редакторка Олена Кисілевська розвивала дружні стосунки з американською еміграцією, сама мандрувала за океан 1929 р., тому намагалася підтримувати і творчу співпрацю. За сюжетом оповідання український хлопчик-емігрант в Америці отримує лист від бабусі, яка просить його приїхати в гості на Різдво, але з огляду на відстань це неможливо. Він щойно повернувся з української школи, де отримав за сумлінність у подарунок на свято Миколая дві книжечки – «Малий Кобзар» і «Коли ще звірі говорили», вдома, втомлений, засинає над ними, а уві сні ангел несе його на крилах до бабусі в Україну. По дорозі він бачить могилу Шевченка: на ній сидить чоловік посеред книг. Потім пролітає над храмом св. Юра у Львові та просить ангела побачити ще й того, хто написав «Коли ще звірі говорили». Ангел повертає до Личакова, а тут теж сидить на могилі сам Франко поміж численними фоліантами з сумним обличчям. Побачивши хлопчика, він подарував йому саме ту книжечку, яку той приніс зі школи, зі словами заохочення до читання, бо «книги – морська глибина» (Граб, 1931). Ще у сні хлопчик устиг побувати в бабусі з дідусем на святковій вечері, а потім прокинувся вдома, по той бік океану. Оповідання розкриває складні механізми духовного зв'язку з батьківщиною та форми літературного втілення ностальгії.

Інша візія, але вже цілком реальна, зафіксована у спогаді Северини Кабарівської «Хвилина в хаті генія...» про відвідини І. Франка 1913 р., коли галицька суспільність святкувала 40-річчя його наукової діяльності. У складі делегації від ходорівської «Просвіти» вона виголосила у нього вдома вітальну промову, а гості подарували вінок від товариства – терновий, із китицею білих рож і червоними стрічками з написом «Мученикові за народню ідею». Сутність символіки була така: терновий вінок – це постова слава, обрамлена кривавою стяжкою його

страждань і боротьби, а білі рожі – «китиця ясних хвиль» (Кабаровська, 1926, с. 3) у його житті. Зворушений господар сказав, що цей візит і є однією з таких білих рож, подарувавши юній гості на знак подяки збірку «Із літ моєї молодости» із не менш символічною назвою.

Знаковим для української громади став 1933 рік: невдовзі після величного й масового свята «Українська молодь Христові» відбулося відкриття пам'ятника Каменяреві. «Жіноча Доля» у ч. 11 вмістила вірш Уляни Кравченко «На відкриття пам'ятника Івана Франка» та фото скульптурної композиції на Личакові. Подію докладніше висвітлював допис Романа Осінчука «Каміняреві», автор якого підкреслював, що не тільки з усіх кінців Галичини, а й із Буковини й Підкарпаття (тепер – Закарпаття) зібрало до Львова це свято численних учасників і учасниць, здійснюючи таким чином заповіт Каменяра – «“Пропадає незгоди проклята мара” і діти одної Матері-України єднаються біля дорогої могили на Личаківському кладовищі під один прапор» (Осінчук, 11). Здійснення цього ідеалу залежить значною мірою від українських жінок, які повинні зробити все, щоб подолати незгоди та сприяти здобуттю волі, слави й честі рідного краю. Доповнює інформаційну картину вміщена в наступному числі замітка: у ній зафіксовано дані про присутність 20 тисяч учасників, серед яких були не тільки представники Буковини й Підкарпаття, а й делегація з Америки. Саме в цій публікації згадано про резонансні події, докладніше висвітлені в інших тогочасних часописах: «На жаль, повагу свята порушила деяка частина молоді своїм невідповідним поступованням (кидали каміння до несимпатичної їм другої групи, причому були ранені посторонні особи)» (Свято відкриття пам'ятника-нагробника..., 1933).

Про святкування чергових франківських роковин на Буковині йдеться у дописі Ірини Л. «Героїчна муза І. Франка». Назву публікації дало гасло з франківських святкувань у Чернівцях 7 червня 1936 р. з ініціативи українського академічного козацтва «Чорноморе». Епоха, наголошено у дописі, диктує нові мистецькі пріоритети й ідеали: не час мріяти і писати про садочки та соловейків, бо символом нового

мистецтва став Аполлон-войовник, «що в оточенні войовничих муз кличе до боротьби на мистецькому полі бою! У рядах його муз стоїть муза Шевченка, Лесі Українки, Франка, що втіляє в собі високий героїзм в їхніх творах» (Ірина Л., 1936, с. 8). Свято складалося з трьох інсценізацій на основі творів Франка, зокрема «Іван Вишенський», «Великі роковини» з образом Богдана Хмельницького, «Мойсей» та ін. Керівниця мистецької частини вечора Наталія Геркен-Русова використала принцип т. зв. паперового театру, сутність якого полягає в тому, «що артиста не зодягають у костюм, а декорують костюмом, змальованим в одній площині: чи то лицем, чи профілем, чи спиною відповідно до його ролі» (Ірина Л., 1936, с. 9). Вияв театральної новизни був і в рецитації, витриманій в античному стилі у виконанні відомого композитора Миколи Бойченка, при цьому «приноровлюючи деклямацію до модерних вимог». До публікації додані світлини зі святкування.

Виразно ідеологічний дискурс властивий франківським матеріалам часопису «Жіночий Голос» (раніше функціонував як тематична сторінка «Громадського Голосу»). У статті «Роковини Івана Франка» за підписом А. М. із епіграфом «Я син народу, що вгору йде» акцентовано увагу на селянському походженні Франка, що згодом стало традиційним для радянського ідеологічного канону. Автор проігнорував загальновідомий факт, що матір поета була шляхтянкою, і трактував тогочасні взаємини між інтелігенцією та селянством виключно як антагоністичні, генералізуючи вплив Михайла Драгоманова на формування Франкового світогляду, завдяки якому селяни «в 1890 році виступають на поверхню життя уже як політична організація, як Українська Радикальна Партія, на чолі якої стоїть він сам» (А. М., 1937). У публіцистичній за характером статті серед основних життєвих віх генія галицької землі не згадано ні про переосмислення й пізнішу критику ним соціалізму, ні про інтерпретацію жіночого питання. Погляди ж редакції на суспільні завдання жіноцтва увиразнює передовиця першого числа: «За мало є віддати голос при виборах – жінка повинна стати співтворцем політичного життя нації» (З духом часу вперед, 1936, с. 2).

На сторінках журналу вміщено ще кілька тематичних матеріалів: статті «Поклін І. Франкові» за підписом Свій та «Франкові роковини» П. Костюка. У першій ідеться про урочистості в Рогатині, на які зібралися члени товариства «Каменярь» і жіночих громад із місцевих сіл, доповідь під час заходу виголосила Іванна Блажкевич, підкресливши заслуги «Франка в боротьбі за права українського працюючого народу, що всіх кормить, і за всіх терпить» (Свій, 1936). У фокусі уваги автора другої статті – несприйняття поета частиною галицької громади, теж потрактоване згідно з ідеологічним каноном: І. Франка по-справжньому цінують тільки селяни, а інтелігенція, за незначним винятком, нетерпима до його творчості, як і за життя. Вектор конфлікту має суто класовий вимір, тобто суспільний осуд Франка пов'язаний із його прагненням просвітити селян, бо «і чужим, і своїм» було вигідніше, щоб вони далі залишалися неосвіченими. Однак «його могутні діла рушили застоюне колесо української історії. Силою нашої праці воно котиться далі. Його тверді, але віщі слова грохочуть громами по світі – будять до праці байдужих і палять совість облудних» (Костюк, 1939, с. 2).

Опублікований на шпальтах часопису «Жінка» відгук Марії Деркач «Нова книжка про Івана Франка» коротко реферує зміст відомої розвідки Михайла Мочульського «Іван Франко. Студії та спомини» (1939). Основні тези стосуються як творчої психології митця, так і його взаємин з українським і польським громадянством, любові, яка «тричі з'являлася», труднощів сімейного життя з дружиною – трагічною постаттю, що неначе «ніжна ростина, пересаджена на камінистий ґрунт», та самовідданої опіки дітьми. Згадуючи про хворобу останніх років митця, сні та привиди, які його мучили, авторка окремо виділяє «привид ока», який часто зустрічався у його творах. Окреслення основних тематичних вузлів завершує прихильна оцінка рецензентки та рекомендація читачам звернути увагу на дуже тепло й цікаво написану книжку, що «дає змогу пізнати Франка не як героя, а як людину» (Деркач, 1939).

Із комплексом суспільних реформ, зі згаданим уже шуканням правди тісно пов'язував феміністичний дискурс у

Франковій творчості Денис Лукіянович у статті, опублікованій у журналі «Жінка», «а що в нього не було теоретичних зацікавлень без позитивної праці, тому в будівлі жіночого питання є Франкові цеголки, а навіть і в підвалинах є печать його духа» (Лукіянович, 1936, с. 2). Він виступав за рівноправність, бо над розбудовою суспільного ладу впродовж століть працював мужчина виключно для себе, «на свою користь», запровадивши подвійну етику і мораль, привілеї на власність аж до монополії. Поштовхом до зацікавлення «жіночим питанням» стали фольклорні матеріали, однак значну увагу І. Франко приділяв також особистим контактам із Н. Кобринською, О. Кобилянською, Оленою Пчілкою, Лесею Українкою, Уляною Кравченко та ін. Він підтримував їх творчість, брав участь в упорядкуванні альманаху «Перший вінок», сприяв публікаціям у «Зорі» й «Літературно-Науковому Віснику». Радикальна партія, заснована І. Франком, теж декларувала у своїй програмі права на колективний устрій праці, освіту для жінок та їх участь у виборах, а якби Франко став послом, то зміг би винести ці питання на ширшу політичну арену. Найповніше усі грані «жіночого питання» висвітлені в художніх творах І. Франка. Не був феміністом Т. Шевченко, на гадку Д. Лукіяновича, коли виступав проти насильства над кріпачками і боготворив материнство, подібно й І. Франко як гуманіст і митець «змалював більше жіночих постатей, ніж сучасні йому письменники, і схопив їх всесторонніше» (Лукіянович, 1936, с. 3).

Своєрідною антитезою до цього хору хоч і різних голосів, однак доволі суголосних, звучить стаття Михайла Рудницького «Жінка в творчості Франка». Провідний критик як апологет провокацій у літературному житті висловив на шпальтах «Нової Хати» власну інтерпретацію задекларованого в назві статті питання: «Жінка не була для Франка ідеалом, якому присвятив він у своєму житті багато часу та енергії. Одинокий ідеал, якому служив він з самовідреченням фанатика, була праця. Жінка як ідеал не значила для нього якась означена жива особа, якій варта принести в жертві інші ідеали та працю для них» (Рудницький, 1926, с. 1). Тож тексти «Зів'ялого листя», проза митця і його епістолярна спадщина не аргумент для автора.

Більш того, твердив М. Рудницький, Франко не розумів жіночої психології, бо не вивчав її, як психологію селянина, історію літератури чи ж етнографію: він як поет жив виміряним ідеалом, бо «ідеї взяли в полон його душу». Жінка не хвилювала його як тайна, апокаліптична істота чи спокуса, і справа навіть не у згаданому ідеалізмі поета, а в його соціалістичному світогляді. Він аналізував жіноче питання перш за все в суспільному аспекті, обстоюючи право жінки мати однакові з чоловіком права, бути його соратницею і другом. Зазвичай художні твори постають із ран, що їх полишають удари долі, тож потрібен час, щоб вони трансформувалися в поетичні образи. Однак «Франко належав до тих панцирних душ, що не любив сповідатись з ран від цих ударів. А коли сповідався з них в ліриці, не вказував пальцем на болюче місце, ні на руку, яка завдала йому рану» (Рудницький, 1926, с. 2). Він уникав перетинання матеріального й ідеального вимірів, і тому переніс жінку в неземну сферу творчості.

У числах із ювілейними публікаціями зазвичай на першій сторінці вміщувався портрет Франка, твори поета («...Бажав я для скованих волі, бажав для нещасних долі і рівної правди для всіх...», «Якби само велике страждання...», «ІІІ. В плен-ері», пролог до поеми «Мойсей», «Жени руськія всплакашся...» тощо) або ж цитати з них, а також присвячені йому вірші інших митців, зокрема Богдана Лепкого й Уляни Кравченко. Цікавим прийомом було вкраплення у тексти інших авторів цитат із Франкових творів на підтвердження певної тези, наприклад: «А праці тої, Мамо, в нас так мало! Лежить облогом лан широкий Твій». Або ж у контексті розповіді про зимові розваги на санчатах у замітці «Жінки і зимові спорти» згадуються слова І. Франка: «По місті ходить знає кожний мабуть, По горах не так то легенько, і Хоч дихає сильно й свобідно там грудь Ногам за те таки прикренько» ([Гайдучок С.], 1926, с. 18). Вшанування мало різні форми, наприклад, на площі Сокола-Батька у Львові відбувалися свята на честь І. Франка, влаштовані руханковими товариствами «Сокіл» і «Луг». Була й згадка про письменника у гумористичному аспекті. Так, під рубрикою «Веселий куток» вміщено жарт: «Батько до сина, що приніс лихе свідоцтво: ти драбуго, чи знаєш, що Франко у твоїх літах був першим учени-

ком. Син: ...а в твоїх літах, тату, він був вже славним поетом» (Лихе свідoctво, 1928). Редакція «Жіночої Доля» нагадувала своїм читачкам напередодні Франкових днів, щоб вони не забули організувати у своїх осередках святкові академії, прочитати твори Франка і виголосити реферати, рекламувала книгу Василя Сімовича про Франка.

Висновки. Аналіз широкого проблемно-тематичного спектра пресової франкіани засвідчує, що автор(к)и часто зверталися до постаті Івана Франка, прагнучи віддячити йому за ту увагу, яку він приділяв за життя питанню емансипації. Інтерпретаційне поле постаті І. Франка в жіночій періодиці розгортається в історичній, культурологічній та персоналістичній перспективі, а значна перевага серед публікацій ювілейних матеріалів зумовлює їх публіцистичний характер.

Література

А. М. (1937). Роковини Івана Франка. *Жіночий Голос*, 5, 2.

Березкіна, В. (2010). Франкіана у відділі зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Вісник Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*, 5, 195–209.

В чотирнадцяту річницю смерті Івана Франка. (1930). *Жіноча Доля*, 22, 3.

Величко, І. (1928). Наталія Кобринська. *Жіноча Доля*, 1/2, 5–6.

Гаєвська, Н. (2022). Роль і значення І. Франка в активізації феміністичного руху в українській літературі кін. XIX – поч. XX ст. *Літературознавчі студії*, 1(62), 17–26. Київ: ВПЦ «Київський університет».

[Гайдучок С.] Blue boy. (1926). Жінки й зимові спорти. *Нова Хата*, 1, 17–18.

Госовська, М. (2013). На маргінесах: І. Франко в українському феміністичному дискурсі. *Парадигма*, 7, 273–283.

Госовська, М. (2009). Феміністичні моделі прози Івана Франка: до проблеми наукового і художнього мислення. *Парадигма*, 4, 71–80.

Граб, М. (1931). В бабуні на Різдвяні Свята. *Жіноча Доля*, 1/2, 13.

Габор, В. (2016). Франкіана на сторінках української преси: травень 1915 р. – травень 1916 р. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка*, 8(24), 86–102.

22 січня. (1928). *Жіноча Доля*, 3, 14.

- Двадцять літ від смерти Івана Франка. (1936). *Жіноча Доля*, 10, 2.
- Деркач, М. (1939). Нова книжка про Івана Франка. *Жінка*, 11/12, 3.
- [Дражевська] Слобожанка, Н. (1926). Любі читачки! *Жіноча Доля*, 6, 2.
- З духом часу вперід. (1936). *Жіночий Голос*, 1(63), 1–2.
- Іван Франко. (1929). *Жіноча Доля*, 11, 3.
- Іван Франко. (1934). *Жіноча Воля*, 11, 2.
- Іван Франко. 1856–1916. (1939). *Українка*, 5, 3.
- Ірина, Л. (1936). Героїчна муза І. Франка. *Жіноча Доля*, 15/16, 8–9.
- Кабаровська, С. (1926). Хвилина в хаті генія. (Хвилина – біла рожа). *Жіноча Доля*, 6, 2–3.
- [Коберський, К.] Кк. (1938). Іван Франко і жіноцтво. *Жіночий Голос*, 9, 3–4.
- Комариця, М. (2023). Ювілейна франкіана у галицькій міжвоєнній пресі. *Пресознавство*, 2, 134–162.
- Костюк, П. (1939). Франкові роковини. *Жіночий Голос*, 9, 1–2.
- Кравченко, У. (1936). Моя дружба з Іваном Франком. *Жінка*, 11/12, 4–5.
- Крушельницька, М. (1927). Свято Франка. *Жіноча Доля*, 10, 2.
- Кулеша, Н. (2017). Іван Франко на сторінках українських німецькомовних часописів Відня початку ХХ ст. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 7, 117–129.
- Лещишин, Р. (2006). Образ Івана Франка в українській пресі Прикарпаття: суспільно-політичний аспект (1918–1939 рр.). *Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі ХХ ст.*, 2, 11–17. Івано-Франківськ.
- Лихе свідоцтво. (1928). *Жіноча Доля*, 12, 21.
- Лукіянович, Д. (1936). Іван Франко і жіноче питання. *Жінка*, 11/12, 2–3.
- Маланюк, Є. (1931). Жіноча мужність. *Нова Хата*, 12, 2–4.
- Недуга д-ра Івана Франка. (1908). *Мета*, 5, 11.
- Пеленська, І. (1936). Іван Франко про жіночі народні пісні. *Нова Хата*, 11/12, 2–3.
- Поклін Великому Українському Громадянинові. (1928). *Жіноча Доля*, 10, 2.
- Осінчук, Р. (1933). Каміняреві. *Жіноча Доля*, 11, 4.
- [Попович-Боярська, К.] К. П.-Б. (1931). Спомин із кращих днів. *Жіноча Доля*, 4, 6.
- Рудницький, М. (1926). Жінка в творчості Франка. *Нова Хата*, 6, 1–2.

- Свій. (1936). Поклін І. Франкові. *Жіночий Голос*, 10, 11.
- Свято відкриття пам'ятника-нагробника Івана Франка у Львові. (1933). *Жіноча Доля*, 12, 11.
- Струтинська, А. (1939). Англійський переклад Франкового «Мойсея». *Жінка*, 11/12, 3.
- Тихолоз, Б. (2024). Про femina. Іван Франко і запах жінки (с. 5–16). У кн.: Франко І. *Маніпулянтка*, упоряд. Н. Тихолоз, Б. Тихолоз. Київ: Vivat.
- Український Мойсей... (1938). *Жіноча Доля*, 10, 3–4.
- Фуртак, М. (1926). Ольга Кобилянська. *Нова Хата*, 7/8, 1–3.
- [Фуртак, М.] М. Ф. (1935). Ольга Рощкевич. *Нова Хата*, 13/14, 28.
- Фуртак, М. (1927). «Перший вінок» – перший жіночий альманах. *Нова Хата*, 12, 1–4.
- Франко, І. (1883). Жѣноча неволя въ рускихъ пѣсняхъ народныхъ. *Зоря*, 6, 92–94; 14, 234–235.
- Франко, І. (1937). В XXIII-ті роковини смерті Тараса Шевченка. *Жіноча Доля*, 5, 2.
- Христос Воскрес! (1939). *Жіноча Доля*, 7/8, 2.
- Як Іван Франко і Леся Українка плакали над «невродженими дітьми» своєї душі. (1939). *Жінка*, 11/12, 2.
- Franko, I. (1938). Moses, transl. Wladimir Semenyna. New York.

References

- A. M. (1937). Rokovyny Ivana Franka [The Anniversary of Ivan Franko]. *Zhinochyi Holos*, 5, 2 [in Ukrainian].
- Berezkina, V. (2010). Frankiana u viddili zarubizhnoi ukrainiky Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Frankiana in the Department of Foreign Ukrainian Studies at the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Ser.: Knyhoznavstvo, biblioteko-znavstvo ta informatsiini tekhnolohii*, 5, 195–209 [in Ukrainian].
- Derkach, M. (1939). Nova knyzhka pro Ivana Franka [A New Book about Ivan Franko]. *Zhinka*, 11/12, 3 [in Ukrainian].
- [Drazhevskaya] Slobozhanka, N. (1926). Liubi chytachky! [Dear Female Readers!] *Zhinocha Dolia*, 6, 2 [in Ukrainian].
- 22 sichnia [January 22]. (1928). *Zhinocha Dolia*, 3, 14 [in Ukrainian].
- Dvadsiat lit vid smerty Ivana Franka [Twenty Years Since the Death of Ivan Franko]. (1936). *Zhinocha Dolia*, 10, 2 [in Ukrainian].
- Franko, I. (1938). Moses, transl. Wladimir Semenyna. New York [in English].

Franko, I. (1937). V XXIII-ti rokovyny smerty Tarasa Shevchenka [On the 23rd Anniversary of the Death of Taras Shevchenko]. *Zhinocha Dolia*, 5, 2 [in Ukrainian].

Franko, I. (1883). Zhinocha nevolia v ruskykh pisniakh narodnykh [Women's Bondage in Ruthenian Folk Songs]. *Zoria*, 6, 92–94; 14, 234–235 [in Ukrainian].

Furtak, M. (1926). Olha Kobylanska. *Nova Khata*, 7/8, 1–3 [in Ukrainian].

Furtak, M. (1935). Olha Roshkevych. *Nova Khata*, 13/14, 28 [in Ukrainian].

Furtak, M. (1927). «Persnyi vinok» – persnyi zhinochyi almanakh [«The First Garland» – The First Women's Almanac]. *Nova Khata*, 12, 1–4 [in Ukrainian].

Gabor, V. (2016). Frankiana na storinkakh ukrainskoi presy: traven 1915 r. – traven 1916 r. [Frankiana in the Pages of the Ukrainian Press: May 1915 – May 1916]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*, 8(24), 86–102 [in Ukrainian].

[Haiduchok, S.] Blue boy. (1926). Zhinky i zymovi sporty [Women and Winter Sports]. *Nova Khata*, 1, 17–18 [in Ukrainian].

Hayevska, N. (2022). Rol i znachennia I. Franka v aktyvizatsii feministychnoho rukhu v ukrainskii literaturi kin. XIX – poch. XX st. [The Role and Significance of Ivan Franko in the Activation of the Feminist Movement in Ukrainian Literature at the End of the 19th and the Beginning of the 20th Century]. *Literaturoznavchi studii*, 1(62), 17–26. Kyiv: VPTs «Kyivskyi universytet» [in Ukrainian].

Hosovska, M. (2013). Na marginesakh: I. Franko v ukrainskomu feministychnomu dyskursi [In the Margins: Ivan Franko in Ukrainian Feminist Discourse]. *Paradyhma*, 7, 273–283 [in Ukrainian].

Hosovska, M. (2009). Feministychni modeli prozy Ivana Franka: do problemy naukovoï i khudozhnioho myslennia [Feminist Models in Ivan Franko's Prose: Toward a Problem of Scientific and Artistic Thought]. *Paradyhma*, 4, 71–80 [in Ukrainian].

Hrab, M. (1931). V babuni na Rizdviani Sviata [At Grandmother's for Christmas Holidays]. *Zhinocha Dolia*, 1/2, 13 [in Ukrainian].

Iryna, L. (1936). Heroichna muza I. Franka [The Heroic Muse of Ivan Franko]. *Zhinocha Dolia*, 15/16, 8–9 [in Ukrainian].

Ivan Franko. (1929). *Zhinocha Dolia*, 11, 3 [in Ukrainian].

Ivan Franko. (1934). *Zhinocha Volia*, 11, 2 [in Ukrainian].

Ivan Franko. 1856–1916. (1939). *Ukrainka*, 5, 3 [In Ukrainian].

Kabarovska, S. (1926). Khvylyna v khati geniia (Khvylyna – bila rozha) [A Moment in the House of a Genius. (A Moment – a White Rose)]. *Zhinocha Dolia*, 6, 2–3 [in Ukrainian].

Khrystos Voskres! [Christ is Risen!]. (1939). *Zhinocha Dolia*, 7/8, 2 [in Ukrainian].

[Koberskyi, K.] Kk. (1938). Ivan Franko i zhynotstvo [Ivan Franko and Womanhood]. *Zhinochyi Holos*, 9, 3–4 [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2023). Yuvileina frankiana u halytskii mizhvoiennii presi [Anniversary Frankiana Galician Interwar Periodicals]. *Presoznavstvo*, 2, 134–162 [in Ukrainian].

Kostiuk, P. (1939). Frankovi rokovyny [Franko's Anniversary]. *Zhinochyi Holos*, 9, 1–2 [in Ukrainian].

Kravchenko, U. (1936). Moya druzhba z Ivanom Frankom [My Friendship with Ivan Franko]. *Zhinka*, 11/12, 4–5 [in Ukrainian].

Krushelnytska, M. (1927). Sviato Franka [Franko's Holiday]. *Zhinocha Dolia*, 10, 2 [in Ukrainian].

Kulesha, N. (2017). Ivan Franko na storinkakh ukrainskykh nimetskomovnykh chasopysiv Vidnia pochatku XX st. [Ivan Franko in the Pages of Ukrainian German-Language Journals of Early 20th Century Vienna]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 7, 117–129 [in Ukrainian].

Leshchyshyn, R. (2006). Obraz Ivana Franka v ukrainskii presi Prykarpattia: suspilno-politychnyi aspekt [The Image of Ivan Franko in the Ukrainian Press of Prykarpattia: The Socio-Political Aspect (1918–1939)]. *Etnokulturni protsesy v ukrainskomu urbanizovanomu seredovyshchi XX st.*, 2, 11–17. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

Lukyanovych, D. (1936). Ivan Franko i zhinoche pytannia [Ivan Franko and the Woman Question]. *Zhinka*, 11/12, 2–3 [in Ukrainian].

Lykhe svidotstvo [Bad Testimony]. (1928). *Zhinocha Dolia*, 12, 21 [in Ukrainian].

Malaniuk, Ye. (1931). Zhinocha muzhnist [Female Courage]. *Nova Khata*, 12, 2–4 [in Ukrainian].

Neduha d-ra Ivana Franka [The Illness of Dr. Ivan Franko]. (1908). *Meta*, 5, 11 [in Ukrainian].

Osinchuk, R. (1933). Kaminiarevi [Stonemasons]. *Zhinocha Dolia*, 11, 4 [in Ukrainian].

Pelenska, I. (1936). Ivan Franko pro zhinochi narodni pisni [Ivan Franko on Women's Folk Songs]. *Nova Khata*, 11/12, 2–3 [in Ukrainian].

Poklin Velykomu Ukrainskomu Hromadianynovi [A Tribute to the Great Ukrainian Citizen]. (1928). *Zhinocha Dolia*, 10, 2 [in Ukrainian].

[Popovych-Boyarska, K.] K. P-B. (1931). Spomyn iz krashchykh dnyv [A Memory of Better Days]. *Zhinocha Dolia*, 4, 6 [in Ukrainian].

Rudnytskyi, M. (1926). Zhinka v tvorchosty Franka [Woman in Franko's Work]. *Nova Khata*, 6, 1–2 [in Ukrainian].

Strutynska, A. (1939). Angliiskyi pereklad Frankovoho «Moiseya» [The English Translation of Franko's «Moses»]. *Zhinka*, 11/12, 3 [in Ukrainian].

Sviato vidkryttia pamiatnyka-nahrobnyka Ivana Franka u Lvovi [The Opening Ceremony of the Monument-Tombstone to Ivan Franko in Lviv]. (1933). *Zhinocha Dolia*, 12, 11 [in Ukrainian].

Svii. (1936). Poklin I. Frankovi [A Tribute to I. Franko]. *Zhinochyi Holos*, 10, 11 [in Ukrainian].

Tykholog, B. (2024). Pro femina. Ivan Franko i zapakh zhinky [For the Woman. Ivan Franko and the Scent of a Woman] (pp. 5–16). In Franko I. *Manipuliantka*, uporiad. N. Tykholog, B. Tykholog. Kyiv: Vivat [in Ukrainian].

Ukrainskyi Moisei... [Ukrainian Moses...]. (1938). *Zhinocha Dolia*, 10, 3–4 [in Ukrainian].

V chotyrnadtsiatu richnytsiu smerty Ivana Franka [On the Fourteenth Anniversary of Ivan Franko's Death]. (1930). *Zhinocha Dolia*, 22, 3 [in Ukrainian].

Velychko, I. (1928). Nataliya Kobrynska. *Zhinocha Dolia*, 1/2, 5–6 [in Ukrainian].

Yak Ivan Franko i Lesia Ukrainka plakaly nad «nevrodzhenymy ditmy» svoiei dushi [How Ivan Franko and Lesia Ukrainka Wept over the «Unborn Children» of Their Souls]. (1939). *Zhinka*, 11/12, 2 [in Ukrainian].

Z dukhom chasu vperid [Forward with the Spirit of the Times]. (1936). *Zhinochyi Holos*, 1(63), 1–2 [in Ukrainian].

Mariana Komarytsia

Dr. habil. in Philology, Senior Research Fellow,
Head of the Department of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

FRANKIANA IN THE WOMEN'S PRESS OF GALICIA

The aim of the article is to analyze the variability of Frankiana representation in the women's press of Galicia: from evaluations of

Ivan Franko's basic thesis that a society's attitude towards women determines the level of its cultural development, and his research into the social status and spiritual world of women based on folklore materials, to ideological doctrines, recollections of contemporary female writers and companions of the poet, reflections on the role of Franko's genius in literature, in the spiritual development of the Ukrainian nation and its statehood, and forms of commemoration, including the ceremonial unveiling of the monument at Lychakiv in 1933. **The objective** of the study is to identify, systematise, and analyse the journal publications of «Meta», «Nova Khata», «Zhinocha Dolia» and its supplement «Zhinocha Volia», «Zhinka», «Zhinochyi Holos», and «Ukrainka», which illuminated the process of interpreting Franko's views on emancipation processes and the formation of the poet's cult in Galicia from a «female perspective». **Research methods:** Historical, biographical, and analytical, allowing for the tracing of the social context of the emancipation movement, Ivan Franko's role in it, and his personal relationships with female figures of Ukrainian culture. **The article's novelty** lies in the fact that the figure of Ivan Franko is systematically examined through the lens of the women's press of Galicia in the first half of the 20th century for the first time. The identification of specific problem-thematic clusters illustrating the vectors of the development of the Franko cult contributes to forming a comprehensive receptive picture, while the press publications of the women's periodicals highlight the feminist discourse both in Ivan Franko's life and creative work and in the Franko studies of that time. **Conclusions:** An analysis of the wide range of aspects of press-based Frankiana indicates that the authors often turned to the figure of Ivan Franko, striving to express gratitude for his attention to the issue of emancipation during his lifetime. The prevalence of anniversary materials, typically published in May and June, determines their genre specificity and journalistic character.

Keywords: Ivan Franko, women's press of Galicia, feminism, Franko studies.